

VOLF György (ed.): Régi Magyar Codexek. Érdy Codex I–II. Bp., 1876. I. 8.;
https://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06010401/4_0_1_pg_iii.html

ZOLNAI Gyula: Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig. Bp.1894. 239–254.
<https://mek.oszk.hu/07000/07021/07021.pdf>

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

Az Erdy-Codex.

A legnagyobb magyar legendagyűjtemény s egyszersmind a legterjedelmesebb régi magyar kézirat a nyelvi szempontból nagybecsű Érdy Codex. Egy középszer fűlő alakú papiros-codex ez, legnagyobb részt apró folyó írással, kisebb részben, a darabok és fejezetek címeiben s az episztolákban és evangéliumi szakaszokban, rideg betűvel két hasábosán írva. (L. a hasonmást.) Az egészet egy kéz munkájának tarthatni s leírója egy ismeretlen karthauzi szerzetes volt, ki a vc'gsor vallomása szerint 1527-ben Szent Kelemen napján vagyis november 23-án fejezte be. Ez évszám még kétszer kerül elő, az 515. és 605- lapokon, tehát a codex utolsó negyed részében, s minthogy a Prológus a munka egyik okául a pestifera lutcriana heresis-t vagyis areformációt említi, ez pedig hazánkban csak 1520 után kezdett terjedni: ennél fogva a codex írásának kezdetét ez éven túlra, s az utolsó rész készülését idtartamát véve alapú, legalább is 1524-re kell tennünk, ámbár szerzetes lévén a leírója, ki az ily munkához bőséges idővel rendelkezett, nem lehetetlen, hogy az egész kézirat az 1526. és 1527. évek alatt készült. A nyelvemlék érdekét emeli ama körülmény is, hogy ez az egyetlen irodalmi emlék, a mely a magyar néma barátoktól fennmaradt. Tartalma tulajdonképp predikációk az egész évről, azonban egy részében az egyházi év kilenczven fűlő szentjének legendáit is magában foglalja s nem csekély érdeket nyer az által is, hogy a magyar egyházban különösen tisztelt szentek legendáit, Szent István és Szent László királyokét. Szent Imre hercegét, Szent Erzsébetét, Szent Gellértét stb. elbeszéli. Codexünk legnagyobb részét Temesvári Pelbárt, XV. századi híres egyházi író * latin munkáinak alapján készült, azonban néhány máshonnan beiktatott compilációt leszámítva, egészében véve már szintén csak másolat. Készülése helyét valamint régi birtokosait és viszontagságait nem ismerjük. Csak annyit tudunk, hogy e század elején a nagyszombati érseki palota nevelő intézet könyvtáráé volt. Innen 1814-ben Stipsics Ferencz apátkanonok folajálása folytán a Nemzeti Múzeum könyvtárának birtokába jutott, a hol Quart. Hiing. 358. fűlő alatt "Nagyszombati kézirat" címmel rzik. Nevét Toldy Ferencz adta, ki legelső ismertetőjéről, Enhi Jánosról, Erdy-Codexnek nevezte el. Orthographiája valamint nyelve is nagy részt megegyezik a Jordánszky-Codexével, ámbár mindkét tekintetben vannak közöttük jellemző különbségek. Az (o) hangot általában csak fölül vonásos ó-val jelöli ugyan, de a rideg írásban, jobban megtekintve, az alsó vonásukat is megtalálhatjuk, mint a Jordánszky-Codexben. Használja rá e mellett,

mint codexrokona, az ew kapcsolatot is. A fölül balra két vonással ellátott "ir itt már csak ti hangot jelent. Ajés hangokat ugyanúgy jelöli mint a Jordáuszky-Codex, azzal a különbséggel, hogy itt a két vonásos íj, fsth. ritkább a f///, lij-íéle Írásmódnál. A két vonás különben az Erdy-Codexhen is általánosabb érték kihagyó jel, így j)!. Jwz" am. hoz>i vagyis liozj hozz; íjar" am. yary járj stb. Az /" kettoztetése gyakori az ErdyCodexben is, ellenben az o névmásnak kezd /i-val való írása itt már nem fordul el. Nyelvében is vannak, mint említettük, kisebb jellemz eltérések. A fő sajátosságokra nézve azonban, különösen a hosszú magánhangzók megrzésében megegyezik a Jordáuszky-Codexszel (1. fönt XIX. fejezet). Hogy a codex kétféle írását bemutathassuk, a 140. lapnak adjuk hasonmását. Tulajdonképi szöveg-szemelvényünk azonban a Szent István legendának kezd része, a codex 495—498. lajjairól.

Részlet a Szent István legendából.

(Érdy-Codex 4'J5—498. 1.)

1. A szöveg betűszeríteti olvasása. Wr lesus Cristus zj^letetynek wtanna oly mynt zaaz heyana ezer ez- tendó felee yrwan mykoron teeb orza- gok kózt wgy mynt ez orzagh Cronicayabau talallyok az ScyTTYay magarok Constantinapolt es eegheez görógh orzagot flfeel dwltaak volna es ez wylagon zertezerenth kereztyenseegheu ees sok pwtasagot tótenek volna myeert ewk poganak valanak. Vala azon ydónek wtanna eegy hatalmas Capitan fe- yedelem kynek Taxon vala newe es mynd eegheez alfföldet raacz orzagot mynd gherek orzaghygh hodoltattya vala Es lakása vala taxon óreeny az alfföldön. Ez fejedelemnek ydó yartaban leenek keth %ay : Geysa es Myhaal'. Ez Myhal fejedelemnek leenek esmegh keth ffyay : eegy newezee kopaz lazlo- nakaz masodykatVazwlnak. kopazlazlonak ydó yai- taban leenek három ffyay András Béla es leunte. Belatwl leen zent lazlo lengéi orzagban, kyról A szüvefi eredeti kiejtése. Ur Jézus Krisztus sziletetinek ' utánna oUymint'^ száz héján ezer esz- tend felé írván, mikoron tébb országok között, úgymint ez ország krónikájában találjok, az szittyái ^ magyarok Konstantinápolyt és * egész ^ Görögországot féldúlták volna, és ez világon szerte szérént® kérésztyénségben és sok pusztaságot töltenek " volna, miért k pogának valának : vala azon idnek utánua égy hatalmas kapitáú fejedelem, kinek Takson ^ vala neve és mind egész alföldet, Káczországot mind Gérégorszáig hódoltatja vala, és lakása vala Takson-Örény ' az alföldön. Ez fejedelemnek idő jártában lének két fiai : Géjsa "*" és Mihály. Ez Mihály fejedelemnek lének esmeg két fiai : égyiket" nevezé Kopasz Lászlónak, az másodikat Vazulnak. Kopasz Lászlónak idő jártában lének három fiai : András, Béla és Levente. Bélátúl len Szent László Lengyelországban, kirl nylwabban vagj'on meg yrwan zent lazlo kyrál eeleteeben. Taxonnak az elssew ffy.itwl kynek vala newe Geysa, azon

ydóben mykorou Cristiis zyletetynek wtanna yrnanak kylencz zaaz
 hathwan kylencz ez- tendóben wr istennek kywalt keeppen való
 malaztlyabol zyleteek zent Isth- wan kyal, zent Isthwan kyraltwl teeb
 Öyay kóztót zyleteek az eedes zyz zent ymre herczegh, kynek zentsseeges
 eeleteet ha isten egheesseegben hagyán az ew zentynnepe napyan megh
 hall- yok nyhwabban. Mastan emléközzywnk az ew zent atyanak
 meltosagus zent eeleteeró). Mykoron azért Bodogssagus zent Isthwan
 kyal ffeel serdwlt emberkoraban ywtot volna gyoropodyk vala mynt
 meenyből adatot nemes magzat, zeutayandeek, mynd wr istennek mynt
 embereknek látására yo elkóchben lambor.sagban zent malaztban, isteny
 fedelemben es zeretetben es myndennek wtanna zentsseeghes eeletben.
 leel- keet eeltetween ayo'tatus ymachagokkal, elmeeyeet meennyey
 gondolatokkal ez vylaghy testy eeleteetzent beyttel vygyazassal es
 zarándok yarassal : felette kylemben honnem az mastany wrak
 feyedelmek es nem'ssek || *^" Mykoron azért wr isten az kyal sagban
 megh erőssóylótte volna ottan pokolbely sálban wtanni eredé hogy el ey-
 tenee mert nehezzee tarttya vala hogy az ewzeut eerdemeenek myattaaz
 orza- got kezeeből ky zalaztotta volna. Vala azért az j'dóbeu
 Somogyssagban egv pogan hatalmas herczek, kynek kwppan vala newe az
 reeghy kopaz zjTrynd fejedelemnek maradeka, ky meegh zent Isthwan
 atyanak eelteeben ees erőssen wralkodyk vala mynd eghez
 Somogsagbau es zalas?agbau. Mykoron zent Isi hwan kyralnak atya
 Geysa ky mwlt volna taaiada ffeel ez gonoz kegyetlen ZoLNU :
 Kyvelméleink. nyilvánban ^^ vagyón megírván Szent László király
 életében. Taksonnak az els fiátúl, kinek vala neve Géjsa, azon idben,
 mikoron Krisztus sziletetinek utánna imának kilenczszáz hatvankilencz
 esztendben,^^ úr Istennek kiváltképpen való malasztjából szileték Szent
 István királ. Szent István kháltúl tébb fiai között szileték az édes szíz
 Szent Imre '^ berezeg, kinek szentséges éle tét, ha Isten egésségben
 hagyand,'^ az ő szent innepe napján meghalljok nyilvánban. Mastan
 emléközjünk az ő szent atyjának méltóságúé szent életé röl. Mikoron azért
 bódogságus Szent István királ félserdült ember korában jutott volna,
 gyoropodik vala mint mennybl adatott nemes magzat, szent ajándék, mind
 úr Istennek mind embereknek látására jó elköcsben,^^ jámborságban,
 szent malasztban, isteni felelemben és szeretetben és mindénnek utánna
 szentséges életben, léikét éltetvén ájojtatus^' imádságokkal, el-
 méjét mennyei gondolatokkal, ez világi testi életét szent béjttel, vigyázassal^*
 és szarándokjárással,*" felette kilémben,'^" honnem az mastani urak,
 fejedelmek és néméssék. Mikoron azért úr Isten az királságban
 megerssöjtötte volna, ottan pokolbéli sátán utánna eredé, hogy elejtené,'-^
 mert nehézzé tartja vala,^^ hogy az ő szent érdemének miatta ez országot
 kezébl kiszalaszt >tta volna. Vala azért az idben Somogyságban '^'^ égyg
 pogán hatalmas berezeg,^* kinek Kuppán vala neve, az régi Kopasz

Szirind fejedelemnek maradéka, ki még Szent István atyjának élteben és erősen uralkodik vala mind egész Somogyságban és Szalaságban.⁵ Mikoron Szent István királynak atyja, Géjsa kimúlt volna, ámada fél^{^^} ez gonosz kegyetlen herceg. Akarwan zent Isthwan kyial gonossaagzerent magának veenny, az zent kyralt meg ólny ez mynd ez eghez orzaguak wrasagaban esny Zent Isthwan kyial halwan az gonoz zandekot egyben hywaaazmagyary wrakat es dychóseegees zentb Marthon pys[^]jeknek seghódelmeet keerwen ky zallakwppan berezeg ellen Es tewee hadnaggyá Vencellius newó wrat ky yewt vala h["]zyaa neemeth orzagbol. Es mykoron nagy erőss ytkózetót tóttenek volna wr istennek yrgahnassagabol, adateek az dyadalom zent Isthwan kyrahiak Es azon hadban Vencellinus hadnagy meg ólee kwppan hercegöt, kyeert nagy sok aj[']andekot es tyztósséegöt veen az zent kyraltwl. Es az gonoz hytetlen Somogy hyspant vagataa neeggyee Zent Isthwan kyral Eggyk rezeet kyldee yztragomy kappwra. Az masodykat Wesprymee az harmadykat elffeel Gyórree, az Negyedyketh el bee erdeiben, myeert mynd eghez orzaghnak ellesseege volt. Másod hada zent Isthwan kyralnak leen Erdély waydawal, kynek Gywla vala newc kj[']nek leanyatwl való vala zent Isthwan kyral, kynek Sarolth vala newe Gyeysanak felesseege. Mykoron azért yrnanak ezer keth eztendőben zent Isthwan kyral nyomoteek erdely vayda ellen es mykoron meg gyezte volna fogaa meg Gywlaat mynd ázzon felesseeghewel es keth ffyaywal, kydee be magyar orzagba foghwa mert annak elette gyakortaa való yzenettel es yrassal yntótte vala ewlet hogy lenne kez[']tyyennee es zenneek meg ez orzaagh haborgatasatwl. De sohareea nem hayt • hataa, hanem az hytetlenseegből | Nagy erőzak es wgy mynt akarattya ellen mynt ew hozyaa tartozowal ky haytaa es megb kereztóltetee. Annak wtanna lamborwl eelween wgy tartaa mynt yo herezL'g, akarván Szent István királ íanyjátj^{-^} gonosság szirént magának venni, az szent kii[']ált megölni üa mind ez egész országnak uraságábau esni.-' Szent István királ hallván az gonosz szándékot, egyben híva az magyari urakat, és dicsséges Szent Márton pispéknek segódelmétkérvén, kiszálla^{^**} Kuppán berezeg ellen és tévé hadnagygyá Vencellinus nevő urat, ki jött vala hozzá Németországból. Es mikoron nagy erőss ^{^^} itközetót tóttenek volna úr Istennek irgalmasságából, adaték az diadalom Szent István királynak. És azon hadban ^{*} Vencellinus hadnagy mégölé Kuppán hercegöt, kiért nagy sok ajándékot és tisz[']tösségöt ^{^^} vén az szent királtúl Es az gonosz hitetlen Somogy hispánt ^{^^} vágata négygyé Szent István királ. Eggyik részét kildé izztragomi ^{^^} kappúra, az másodikat Veszprimé,^{^*} az harmadikat el-fél ^{^^} Gyré, az negyediket el- bé ^{^^} Érdélben, miért mind ez egész országnak ellensége volt. Másod hada Szent István királynak lén erdélyi vajdával, kinek Gyula vala neve, kinek léányátúl való vala Szent István királ, kinek Sarolt ^{^^} vala neve, Gyéjsának felesége. Mikoron azért

írnának ezéért esztendben, Szent István királ nyomotok ^^ erdéli vajda ellen, és mikoron méggyézte volna, foga még Gyulát mind asszonfeleségével ^^ és két fiaival, kidé ^" bé Magyarországra fogva, mert annak éléte gyakorta*" való izenettel és írással intötte vala ötet, hogy lenne keresztyénné és szénnek még*^ ez ország háborgatásátúl.*'^ De soha réa nem hajthatá,^" hanem az hitetlenségéből nagy erszak és lígymint** akaratja ellen, mint ő hozjá tartozóval,*^ kihajtá és mégkérésztölteté. Annak utánua jámborul élvén, úgy tartá mint jó atyaat es holtok wtan fifeyeer varat nagy tyztósseeggel temettete el. Eserdenseegb az ydótwl foghwa magj'ar or- zaghoz halgatot mynd ez ydeyglen. Harmad yele;^ hada leen zent Istb wan kyrálnak az Bologarok es olahok ellen hawas el földéében, kykkel annawal erssebben vyaskodeek mygb erősebb helyen lakoznak vala, kyknek feyedelmók kean vala. De mj'koron meg gyezte vala ewket nagy mondhatatlan keenchót es kazdagssagot nyere es az or- zagot adaa tyztvrl eg reeghyósynekkynek zoltan vala newe. Es haza yewe az zentkyr,;lnag^nyereseeggelmagyarorzagban. Az Zoltan fejedelem kedeegh hawas el földéében nagy erekes leen es hatalmas kytwl zarmazanak az Zoltánok es ez orzagt^rl el zakadwau nagy sok nyomorwsaggal fyzeteek meg az yo teetelt Zent Ith'wan kedeeg az nagy nyereseegből nagy sok zent egyhazakat es ka- lastromokat rakattata ez orzagban wt istennek azzonywnk zyz marianak Esazmeennyeydychóseegeszeutóknek tyztósseegókre, kyket kylemh kylemb varasokkal valalokkal es kywl belől való zeepseegókkal meg erőssóythween kyket az mastany lobaghwrak es Xemessek fifeel eeghetnek el pwztoythnak es maj,oknak foglalnak, kyknek bozzw alloya az teremteu wr isten. Enneel sokkal tób hadakozasy voltá- nak bodog zent kyrálnak ez zegheen orzagnak otalma mellet kyket ha mynd megrnauk ydö sem zenwednee. Annak okaert keesalkoggy wnk arról ew zent newe dycheeretyre meely zorgalmaslettlegyen myndew ázson felessee- gewel keslawal zent egyhazaknak gondvyseleeseeben. Wgyolwastatykrolokaz orzaghCronicayal anhogymyndden eztendőben el yaryaak vala ez orza- gok meg latogatwan neezógethween myndden zent egj hazakat kykLen atyját es holtok után Fejérváratt ** nagy tisztességgel temetteté el. Es Er- dénség *' ez idtl fogva Magyarországhoz hallgatott *^ mind ez ideiglen. Harmad jeles hada lén Szent István királnak az bologarok *' és oláhok ellen Havaselföldében,^" kikkel annéval °^ erssebben viaskodék, míg °^ erősebb helyén lakoznak vala, kiknek fejedelmük Kéán vala. De mikoron méggyézte vala ket, nagy mondhatatlan kénest és kazdagságot nyere és az országot adá tisztül égy régi sinek, kinek Zoltán vala neve. Es haza jve az szent királ nagy nyereséggel Magyarországbán. Az Zoltán fejedelem kedég Havaselfldében nagy érékés °^ lén és hatal- mas, kitül származának az Zoltánok, és ez orzágtúl elszakadván, nagy sok nyomorúsággal fizetek

még az jótéiteit. Szent István kedég az nagy nyereségbl nagy sok szentegyházakat és kala- stromokat ^* rakattata ez országban úr Istennek, asszonyunk Szz Máriának és az mennyei dicsséges szentöknek tisztösségökre, kiket kUémb-kilémb városokkal, valalokkal " és kívülbelöl való szépségkkel mégerössöjtvén, kiket az mastani jobbágyrak és néméssék félégetnek, elpusztójtanak és magoknak foglalnak, kiknek bosszúállója az teremt úr Isten. Ennél sokkal több hadakozási voltának bódog szent knálnak ez szegén or- szágnak ótalma mellett,*^ kiket ha mind mégírnánk id sem szenvedné." Annak okáért késálkodjunk ^* arról ö szent neve dicseretire, mélyly szorgal- mas lett légyén mind ö asszon- feleségével, Késlával,^^ szentegyházaknak gondviselésében, ügy olvastatik rólok az ország krónikájában, hogy mindén esztendben eljárják vala "" ez országot,*^ meglátogatván,^ nézgetvén mindén szentegyházakat. I;ikben kywl belöl ha my fogyatkozaast láttá- nak addeeg onDau el nem mentenek mygh zerewel meg nem eppó_ytetteek. Azonképpen kesla keralne ázzon myse mondó rwhakat olthaar ótózetóket kerezthóketeseegybeegyhaazbelyrwhakat |j *'^ Megh neezóghetween megb wyogat vala Towabbaaegyhazi neepekról es feyedelmekről az zent kyalnak oly nagy gongya vala hogy ennen miga meg látogatta ewket visitalta examinalta ha yol eel awagy gonozwl, ha anyazent egyházhoz laat, ha vygyaz az zeegehen nepón ha pastorssagaat zerewel vysely akar papok voltának awagy Calastromban lakoz 3 barátok, ha kyt latot hallót reesthnek twnyanak lenny meg feddótte Corrigalta, ha kyt latot hallót zent eeletwnek lenny azt lelke zerent zerette es eelt tanachawal.Esersekkeepyspekkee emelte zentólte ewketh, mynt olwastatyk hogy zent Mártonból az apathwr zerzetből yzti-agomy ersekkeo valazta valazta eegy zent eeletw frátert kynek Sebestyen vala newe, Calachay ersekkee fráter Astricosth, pecy pyspekkee fráter Maurosth eelleyen zent atyákat kyk nem pwztoytottal mynt az mastanyak kyk gouossagra nem kóltótteek az zent egyhaaz yozagaat mynt az mastanyak, kyk el nem reekkentótteek Cristusnak rezeet yozagaat mynt az mastanyak. kyk sem hasartrra, sem torkosságra, sem drága rwhazatokra nem veztóghetteek az zent alamysnaak mynt az mastanyak : Annak okaertmynemew lamborsagban es zent eeletben eeltenek az reeghyek nylwan vallva anya zent egyház. Vyzon ellen az mastany orzaglo es egyház byro feyedelmekkel pokol nem menyorzagh telyk bel. Merth zent Gergel doctor mondása zerent annee halárra meltok mene sok zamtalan gonoz tórweent kívül-belöl ha mi fogyatkozást láttának, addég onnan el nem mentenek, míg szerével ^^ még nem éppójtették.®^ Azonképpen Késla kéralné asszon misemondó ruhákat, oltár-ötözetóket,*^ keresztóket es egyéb égyházbéli ru- hákat mégaézógetvén mégújogat ^' vala. Továbbá egyházi népekről és fejedelmekről ^^ az szent királnak oly nagy gondja vala, hogy ennen maga meglátogatta ket, vizitálta, égzamiuálta, ha jól él ^^

avagy gonoszul, ha anyaszentegyházhoz lát,^* ha vigyáz az szegén nópön,^^ ha pásztorságát szerével viseli, akár papok voltának avagy kalastromban lakozó burátok. Ha kit látott, hallott restnek, tunj'ának lenni, mégfeddötte, korigálta ; ha kit látott, hallott szent életnek lenni, azt lelke szerént "" szerette és élt tanácsával, és érsekké, pispékké emelte, szentölte ket, mint olvastatik, hogy Szent- mártónból, az apátúr-szerzetből '^ isztragomi érsekké választa'^ egy szent élet frátert, kinek Sebestyén vala neve, kalácsai érsekké fráter Asztrikost,'^ pécsi pispékké fráter Maurost,* — élyen "" szent atyákat, kik nem pusztójtották "" mint az mastaniak ; kik gonosságra nem költötték az szentegyház jószágát mint az mastaniak; kik el nem re likéntötték"" Krisztusnak részét, jószágát mint az mastaniak; kik sem hájártra'* sem torkosságra sém drága ruházatokra nem vesztögették az szent alamisnát '^ mint az mastaniak. Annak okáért minémo jámborságban és szent életben élének az régiek, nyilván vallja anyaszentegyház. Viszon-ellen ^^ az mastani országié és égyházbiró fejedelmekkel '^ pokol, ném mennyország telik bel ! Mert Szent Gergel doktor mondása szerént anné halárra méltók, menné^- sok számtalan gonosz törvént, hamyssagot es förtelmes peldaat hol- tok wtan hattanak. Towabbaa meely nagy yrgalmas zywó volt bodogsagus zent Isthwan kyal nylwan meg ysmertettetyk kyról wgy olwastatyk bogy mynden koron ew kyal aranyas erzeenyé tellyes volt arán foryental es peenzel, soha oly ze- gben hozyaa nem ywhetót awagy cbak latot volna wton elmwlly ees, hogy he- won el hochatta volna. Eegy eeyel ke- deegh ffeel kelé esmeenekózykben az zeegenyeknek egy sakcho peenzel, hogy az zeeghenyek azt lattaak volna reea rohananak esmyndpeenzeetel ragadozaak I Myrd zeep kyal ewz zakalaat ky zaggataak, hogy mykoron azt zenwette volna az isten embóre es Cristus lesusnak vyteze nem aloytaa tyztóletlenseggre es bozzwsngra. De nagy eremmel es halaa adassál az eedes te- remt wr istennek zent zyleye keepe eleyben meene es tédre esweeu monda nagy ffeel zowal es syrassal. meennyey dyehóseeghnek kyalne azzonya es énnkem : yme kyt te kyrallyaa tetteel az te vytezyd mynemew tyztóseeggel ylleteek. Ha ellenseegem tótte volna rayttam haat te zent seghedelmeddel meg allanaam bozzwmat. De ezt kywanom énnkem az erek bodogsaghan meg fyzethny Idwezeytenknek mondása zerent. Ty ft-yetóknek egy hay z.iala sem veez el : hogy ezeukepjien ymachagaat el veegezte volna az zent kyal zyweehen meg vygaztaltateek azzonywnk mariatwl es nag halaa adassál hazában meene. Ymaran lassok megh mykeppen az angyaly ?ent Coronawal meg koronaztateek. Az ydóben mykoron Geyssa meg holt volna neegyed eztendóre kelween kyldee be Calachay erseket Komában wr papához, kynek Astricus awagy Anastasius lesthaa vala newe hamisságot es förtelmes példát holtok után hattanak. Továbbá melly nagy irgalmas szívö volt bódogsagus Szent István királ, nyilván megismerttetetik. Királ úgy olvastatik, hogy

mindénkoron ö királi aranyas erszénye tellyes volt arán forinttal és pénzzel; soha olly szegén hozjá ném jühetött,^^ avagy csak látott volna úton elmúlni ** és, bogy hévon ^^ elbocsáttat^ volna. Éggy éjjel kedég félkele és méné közikben *' az szegényeknek éggy sakcsó ^^ pénzzel. Hogy az szegények azt látták volna, reá ro- hananak és mind pénzét elragadozák, mind szép királi sz szakállát kiszaggaták. Hogy mikoron azt szenvedte volna az Isten emböre és Krisztus Jézusnak vitéze, ném alojtotta tisztö- letlenségre ^^ és bosszúságra, de nagy éremmel és hálaadással az édes teremt úr Istennek szent sziléje képe eleiben méné és térdre esvén, monda nagy félszóval és sírással: «0 mennyei di- csségnek királné asszonya és én nékem ! ^^ ímé, kit té királylyá tettél, az te vitézid minémö tisztösséggel illeték. Ha ellenségem tötte volna rajtam, hát té szent segédelkeddel mégállanám bosszúmat. De ezt kívánom én nékem az érék bódogságban megfizetni,"^ Idvézjéteuknek'^ mondása szerént: Ti fejetöknek éggy hajszála sém vész el. I) Hogy ezenképpen imádságát elvé- gezte volna, az szent királ szívében mégvígasztaltaték asszonyunk Máriától és nagy hálaadással házában méné. Immáran lássok még, miképpen az angyali szent koronával mégkoronáztatek. Az idben, mikoron Géjsa megholt volna, négyed"* esztendre kel- vén ^^ kildé bé kalácsai érsekét Eómában úr papához, ^^ kinek Asztrikus avagy Anasztázius Léstá ^^ vala neve, hogy cz wyoiman való kereztyeneknek mngyar orzagban kyldeue papay aldo- mastb hogy a' mynem w zent egyhazakat rakattatot vohia zentólhetneek megh, es eeg kyraly koronaat kywel zentóltethnek fieel az kyralsagra mert meegh chak valasztatus volna. Azon ydóben másfell Myska ees lengéi kyral wr istennek malaszttyabol kereztyennee lett vala. Es wgyan azért az az kyraly méltóságnak Coronazattyaert kyldót vala be wr papához, kynek ymaran megh zerzette vala az zent Coronayaat. Es meel napon ky akarna kyklene az lengyel kyralnak kówetyt, Azon eeyel istennek zent angyala meg yeleneek wr papának almában mondwan. Az Coronaat kyt zórzótteel honapy napon ysmeretlen neepnek kówety ywnek hozyad kyk Coronaat keer- nek az ew feyedelmóknek atyay áldomással Es ketLseeghneel kyl azoknak aggyad, mert ewtet yllety az ew nagy eerdemes voltának myatta. Es azonképpen Astricus érsek másod napon || 498 -^^-j. papához bel ywthwan es az kówethseegót megh yelenthween, myndden volta keeppen : Hogy azt hallotta volna wr papa nagy erembe leen raytta es myndeut megh enghede nagy atyay zeretettel Es az angyaly coronat neky adaa. Annak felette eeg arau kereztyót hogy zent kyral elót hoi-doznaak, azzt nt egyhazakat kedeeg mynt akarna wgy zentóltetnee. Es monda: yollehet en zent apostol helyót leegyek, De méltán Cristus lesusnak apostola ky myat enny neepet haytot megh az wr isten. Annak wtanna Astricus érsek nagy éremmel haza yewe zentkyralhoz es az lengéi orzagbely kyralnak mas Coronaat zerezette. Mynemew zent eeletbeneeltleegyenkedeeghdychóseeges zent Istbwan

kyral mynd holtyk ky yelenthety ygheeról ygheere kywe. hogye?. újonnan való kÜRSztyéni'^knek Magyarországnak kildene pápai áldomást,^' hogy am rainémő szentegyházakat rakattatott volna,^' szentöltetnék még,"^ es egy királi koronát, kivel szentöltetnék fel az királságra, mert még csak választatus "" volna. Azon idben másfelől Miska és, lengyel királ, úr Istennek malasztjából keresz- tyénné lett vala, es ugyanazért, azaz királi méltóságnak koronázatjáért kil- dött vala bé úr pápához, kinek immáran megszerzetté vala ^"" az szent koronáját. Es melly napon ki akarná kildeni 1"^ az lengyel királuak követit, azon éjjel Istennek szent anygala megjelének úr pápának álmában, mjndván :

Azt lattyok hallyok hogy meegh sem yob. Sem oUyam magyar orzagban nem támadót kyben anne yrgalmassaagh es ygassagh lett volna, kyknek myatta meeltan eerdemlee az zent meenuyey CoDÍessorssagot ez vylaghy es meennyey zent Coronaat, es mynd egheez kereztyenseegbeu való dycheeretes fifel magasztatstb. Azt látjok, haUjok, bogy még sem jobb sem olyan 'i* Magyarországnak nem támadott, '^ kiben anné irgalmasság és igasság lett Yolna, kiknek miatta "^ méltán érdemié az szent mennyei konfesszorságot, ez világi és mennyei szent koronát és mind egész kérésztyénségben való dicséretes félmagasztatást.i"

Jegryzetek.

1. szíletetinelc, am. születetinek, szüle- tésének. (Vö. fönt 113.1.) 2. ollyinint, am. mintegy, körülbelül. (L. yyehtöi-t. Szót.) 3. szittyái, am. scytLiai. Magáaiak a Scythia országnévnek a magj'arban eredet szerint a szittyia szó felel meg, bár nem az országot, hanem a népet jelenti. (Vö. fönt 163. 1.) 4. teSt, leest. Az Érdy-Codexnek föl- tn sajátsága, hogy a mai es kötszót kö- vetkezetenes egyszer éi- nek, az is-t ellen- ben e«s-nek írja. Amazt ís-nek, ezt e's-nek (vagy szintén és- nek ?) kell olvasnunk. Az es eme régi fs ejtésébl származott a mai s változat. (Vö. SmoNTi : A magy. köU'is^ók I. 5.) 5. teeglieez*, am. egész. Általában így van írva e codexben. Els szótagjában talán csak zárt f-t akar az ee jelenteni, bár a hosszú magánhangzó a rokonnyelvi alakokból könnyen meg volna magyarázható. (L. BuDBajz : Magyar- Ugor Osszeh. Szót. 7K7.) 6. szerte- szerént, am. szerte-széjjel, mindenfelé. Közönséges i-égi kifejezés (1. Xyelilöii;. Szót.). 7. pusztaságot tötteneh. am. piisztí- tást tettek, vittek véghez. Elfordul másutt is a régiségben (1. XyrlvtöH. Szót.). 8. iTaxOTi", olv. TaA-son. Valamint az s beth általában s'-nek ejtette a régiek ola- szos latin olvasása, épúgy az .r is ts-nek s nem /ísi-nek hangzott. (Vö. rol;s szavazat, a latin m.>:\ 9. itaxon Óreenyt. Eégi oklevelekben előfordnl egy Fjeryn, Ewren, Eurem helység, a mai Vröm (1. CsÁNKl : Maggarursz. tóH. földrajza a Hunyadiak horáhan, 1. l(j). Ez azonban Budától északnyugatra fekszik, tehát alig lehet azonos a codes óreeny- éyel. a mely az alföldön volt. Inkább a Czegléd közelében fekv Orkény-re kell tehát gon- dolnunk. 10. Gejsa V. Gyejsa. A codex orthogi-aphiája szerint így keU e nevet olvas- nunk. Annyi mint Géza. (E név eredeti hangzásáról hosszabb

vita folyt a Tund-hsLn Kakácsonti János és Nagt Géza között, Vn. k. 36-39. 1. IX. 121—122. 1. X. 38 — 42. és 42—48. 1.) 11. egyyiket. A codexben tollhibából csak ee/fyk áll. 12. nyilvánbafi, am. világosabban, bvebben. Az alak nem más mint a nyiirdn középfoka, s a csúnyán—csúnyáhhan, ritkán — ritkábban stb. melléknevek analógiájára keletkezett. (Vö. Szómagyarázatuk 20. és 3.Ö. 1.) 13. inihoron ímánalc kilenczszáz hatvankilencz esztendben, am. mikor 96'.1-et írtak. Általános régi kifejezésmód. 14. éd'és sziz Szent Imre. Az édes szó itt akként van használva, mint az édes fiam. édes barátom stb. kifejezésekben. 1.5. thagyant, az eredetiben toUhiba hagyand helyett. 16. elkó'csben, am. erkő/csben. Vö. fönt elkölcs, 23.-). 1. 17. ájojtatlís, am. ájtatos. Vö. ájojtatos, fönt 160. 1. 18. vigyázás. am. virrasztás. A szónak ez volt régen az általánosabb jelentése(l.Ví/Wctürt. Szót.). 19. zárán dokjárás v. szarándokjárás, am. zárán loklás. Közönséges régi kifejezés (1. KydvtöH. Szót.). 20. kilémben, am. kHlöuben, különbül. 21. elejtené, am. megejtse, legjözze ki- sértésben. 22. nehézzé tartja vala, tulajdonkép am. nehézvek tartotta, v. i. neheztelt, harn-gudott érte. A rá -ré ragnak e liaszuilata gyakori a r^oi nyelvben. iVö. Simonyi: A mtui;/. határozók I. 318.) Ma is megmaradt e kifejezésben : huJonddá tartani vkit. 23. Somogyság és alább Szaláság. Érdekes gyjt alakok Somogy megye, Zala megye értelemmel. 24. lierczeg, am. vezér. A régi nyelvben általában ,vezér, dux' volt e szó jelentése. Ma rendszerint csak az uralkodó csa- ládok tagjait illetjük vele, latinra azonban most is dwa'-szal fordítjuk. (Vö. francia diic, airhidtic] 25. iámada fel, am. föllázadt. 26. anyját. Toldy szerint ez oda pótlendő a ragtalau kyral szó után. 27. egész országnak uraságában esni, am. az egész ország uraságába (bir- tokába) jutni. A -hen ragról he helyett l. fönt 18.5. 1. 28. kiszálla £.. ellen, am. Kuppán ellen ment, megtámadta Kuppánt. (Vö. Nyelvtört. Szót.) 29. eröss. A szóvégi ketts ss nem lehet pusztá orthographiai fölösség, mert a népnyelv ragoB alakokban ma is így ejti : ersségi, erössek stb. (Vö. föntebb erössen ural- kodik rala.) 30. hadban, am. harcban, hadjárat- ban. A had-niik e jelentése általános a régi nyelvben. Vö. alább : másod hada Szent Istrán Idrábiak, azaz második hadjáiata stb. 31. tisztösségöt, am. megtisztelést. 32. hispánt, am. ispánt, azaz fispánt. A szó kezd h-val HiXTAinál is elfordul (1. Xijehtört. Szót.). 33. isztragomi, am. esztergomi. Isztra- gom volt e városnévnek régi ejtése. 34. Veszprimé, Gyré, am. Veszprémbe, Gyrbe. Az egj-szerü -e' lativusragot lát- juk rajtuk, a melyet ma csak a föl-e', bel-é stb. hatái-ozószók riztek meg. A régi nyelvben még a városneveken is általános használatban volt. Mai nyoma a -he raggal továbbragozott Szöt/ed-e'-be, am. Szegedi-e. 35. el-fel, el-bé. Az efféle páros ige- kötk ismeretes sajátságai régi nyelvünknek. 36. Sarolt, am. Sarolta. 37. nyOTHoték, am. ment, a kihalt nyomotik ,lép, megy' igébl, mely fkép a Jordánszky- és Érdy-Codesben fordul el. (L. Xj/elrtürt. Szót.) 38. asszi)n-feleség, am. feleség. A régieknél szokásos kifejezésmód. (L. Nyelvtört. Szót.) .39. kidé, am. kíiWé. A régi nyelvben az / nélküli kid és küd alakokkal többször találkozunk (1. Syelrtört. Szót.). Az utóbbi a népnyelvben ma is közönséges ejtésmód. 40. gyakorta, am. gyakorta. Egyike az Erdy-Codex

eredeti hosszú hangzós alakjai- nak. Vö. yyakortábh, font, 140. 1. 41. szénnek meg. am. sziínnék meg. Az (: l! hangfejlődésrl 1. fönt, 17. 1. 42. háborgatásaiul. A sznik ige mellett a -ti rag a régi nyelvben általános vonzat (1. Nyehiört. Szót.), bár a mai fnévi igeneves szerkezet is használatban volt: , sznjék meg az országot háborgatíü'. 43. ri'á nem hujthatá, am. rá nem bírhatta, rá nem kényszeríthette. 44. úgymint, am. mintegy. (L. Nyelvtört. Szót.) 45. mint ö hozzá tartozóival, am. mint hozzátartozójával, mint rokonával. A kifejezéshez bizonyára a bánik ígét gondolta hozzá az író, mert e -vei ragos szó kirí a mondatszerkezetbl. 46. Fejérváratt, am. Székesfehérváratt. 47. Erdénség. Haug^ -átozást (l:n) mutat e helyett Erde'lseg ; képzésére nézve a föntebbi Smioi/usdg, Szalaság párja. 48. Magyarországhoz hallgatott, am. Magyarországhoz tartozott. A légi nyelvben közönséges volt a hallgat ígének ilyen használata (1. Nyelvtört. Szót.). A fölfogás ugyanaz benne, mint a hasonló jelentés és eredet német gehören, angehören igékben. 49. bologárok, am. bolgárok. Hasonló bvebb alakjai még az Erdy-Codexnek : kalo- már kalmár, palogár polgár. Mindkett a Jordánszky-Codexben is így található. .50. Haraselföldében, am. Havasalföl- dön V. i. Oláhországban. (Vö. fönt, 108. 1.) 51. aniiéval, am. annyival, annál. Az «-es alakra vö. fönt 114. 1. 52. míg. E kötszónak a mai nyelv- használat szerint a mennyivel (vagy minél, menne'l) felel meg. A eodések azonban az annyival kifejezés párjául többször használják. (L. Nyelrtrt. Szót. és SmoNVi: Magy. kötszók m. 97.) 53. ereki'S, am. örökös. 54. kaiastrom okát, am. klaBtromokat. Vö. föntebb liulogár bolgár. .55. valálokkal. A i Bynonymllmaként van használva. (Vö. y-yelvUii-t. Szút. és fönt 8. 1.) 56. ótahna, mellett, am. oltalma ér- dekében. hl. id sem szenvedné, am. az idő sem engedné. .08. Icesálhodjunh arról, am. gondolkozzunk an-ól. A hésálkodik rendszerint küzdést, hai-czolást jelent a régiségben (vö. yyelvtört. Szót. és font 8. 1.) ; e helyen azonban átvitelesen az elmében ^aló meghanyást-vetést, gndolkodá.'st fejezi ki. 59. Keslával, am. Gizellával. 60. eljárják vala. am. bejárták. 61. 'Orzagokt, másolói hiba orzayot helyett ; az eredetiben lev í-nek c-vel (am. A) való összetévesztése. 62. szerével, am. rendje és módja szerint. (Vö. XyelvtöH. Szót.) 63. éppöjtették, am. építették. A ketts ;//)ről 1. fönt 220.1. M.oltár-tözet, am. oltárterítő.AXyWrtört. Szótár csupán HixTAiból ismeri. Az ötözet (ö/tözet) alakia vö. fönt íJfoíífi, 22 1 . 1. 6.5. megújogat, am. megúj/ígat. Olyan alak mint a mai nyelvben tisztoyat, hasu- yat stb. ezek helyett tisztit'nyat, hasít'nyat. 66. egyházi népekr! és fejedell)l ékrl. am. papokról és papi fejedelmekrl, egyháznagyokról. 67. /la jól él, am. jól él-e ? A ha mint függ kérdés kötszava a régi nyelvben álta- lános volt. (Vö. SuioNYi : ilagy.kötöiizóh UI. 133. s köv. U.) 68. anyaszentegyházhoz lát, am. az anyaszentegyházra gondja van. A régi nyelvben a iniihez lát kifejezés ilyen jelentéssel közönséges (1. Xyeliört. Szót.). 69. vigyáz az szegén népön. ma : \igyáz a szegény népre. így írja Molnár Albert is: tÉröseu riyyáz azon, hogy va- lakihez miképpen férhessen" (L Xyelituit. Szót). Olyan vonzateltérés a maitól, mint föntebb kérlek azon (2:^8. 1.). 70. lelke szerént. am. lelkébl. Vö. sziréni szerint, fönt 238. 1. 71. apátúr-szi-rzet, am.

Benedek-rend, nyilván a szerzet apátságairól nevezve így. Érdekes az összetételben az apátúr szó is, a mely tulajdonképen am. aiiát úr. 72. választá. am. kiválasztott, kiszemelt; ma : érsekké tett, érsekké nevezett ki. (Vö. iLOSVAinál: "Király ötét fejéhez lálasztá és tizenkét lóra néki hópénzt adatai Régi Mayy. Költ. Tára IV. 2if.) .\z eredeti' cn a valazta toUhibából meg van ismételve. 73. Asztrikos. am. Asztrik. A latin Astriciis alak magjai-os ejtése. Alább Asztrikiis (Eredeti neve Kajla, a, mint a csehek nevezik is.) Mindkét helyen kalocsai érsek- nek van mondva ; azonban Horvát Mih.ály fejtegetése szerint esztergomi érsek volt (1. Százaitok 1S6S. évf.). 74. MaurOS, am. a latin MauriLi név. Ugyanolyan magyaros változat, mint az elbbi. 75. élyen, am. ilyen. A mai alakhoz úgy viszonylik, mint a föntebb már magyarázott ett az jtt-hez (1.222.1.). 76. tpwztoytóttal', toUhihapírztóytottak (am. pusztították) helyett. 77. elrekkent, am. elsikkaszt. A. rekkent kihalt szó, melynek egyik jelentése ,elrej- tenni' volt, innen aztán eltüntetés, elsik- kasztást is értettek rajta. (Vö. Xyelitöii. Szót.) Ma csak alapszava, a rekken ige él ez egy kifejezésben : rekken höse'g. 78. házárt v. házsárt, am. játék (1. XyehióH. Szót.). Ma e magyaros alakkal csak a házsártos származékban van meg, a mely czivakodót, megférheteflen embert jelent, a szenvedélyes játékosok között gyakori czivakodásról. A szó különben nem egyéb mint a véletlent, szerencsét stb. jelent francia habard, a mit a hasard-jáiek (sze- rencse-játék) kifejezésben mi is használunk. A régi nyelvben még ez eredeti jelentéssel is megtaláljuk, pl. •een rwhaymon hasaitok ttinu'kt super véstem meam misertintsortí»i (Kulcsár-Codex 41 !. 79. talamysnaak', másolói hiba ala- niysnaat helyett, mint föntebb orzagok. 80. viszon-elleji, am. ellenkezleg. Csu- pán az Erdy-Codexbl ismert kifejezés (1. XyelrtöH, Szót.). 81. országid és egyházbiró fejjedeírnék, am. a most kormányzó egyháznagyok. Egyházbiró olyan kifejezés, mint a szintén elavult világbíró (azaz : világ ura). Érdekes a codexírónak rájuk mért ers fedd szava. 82. menne, am. meynyi. Vö. fönt, 114. 1. 83. jühetött, am. jóTietett. (A jön igének Uy íi hangzós alakjairól vö. fönt 193 1.) 84. úton elmúlni, am. az úton (maga mellett) elhaladni, menni. Az igének e régi jelentésérl 1. fönt 68. 1. 85. hévon (vagy héuon, héumi?), am. Üresen, üres kézzel. A hiú melléknév -n ragos alakja ; ugyanaz mint a HB. héón-ja (1. fönt OÍJ. 1.). A rés olvasást támogatja Molnár ALBERT-nek hinni határozó alakja ; a héiitni (iniion) ejtést pedig a eodexekben elforduló hiuan (vö. szomorú : szomorúan). 8fi. elbocsdtta, am. elbocsátotta. (Vö. fönt 113. 1.) 87. küzikieii. am. közükbe, közibük, közjük. Az egész kifejezés tehát am. ,a szegénj'ek közé'. 88. sakcsó V. zacskó, am. zacskó. Eredetibb alakja a mai szónak, épúgy mint szökcse (tulajdonkép szökös) eredetibb a közönségesebb síóV-sAt'-nél. 89. alojtotta tisztületlenségre. am. vélte tisztéletlenségnek. Az alojt a régi alít ,\é\, gondol' igének teljesebb alakja. Ez az alít ma csak némely nyelvjárásokban él még (1. SziNNTEi : Maijy. Tájszót.). Mellette a -re ragos határozó olyan vonzat, mint föntebb Thurzó levelében idegenségre ne vi^gyed (1. 238. 1.), vagy mint ma is : nem tudom mire ve'lni. (Vö. Simonti: ,-1 magy. határozók I. 135.) 90. én nékem, t. i. királyi

asszonyom. 91. kívánom . . . megfizetni. Ma na- gyon is elterjedt idegenszerség: kérem el- küldeni stb. 92. Idvézejténknek, am. C/dvöz/tönk- nek. Az i : ii, < ; ö és é : ö hangfej ldésről 1. az I. r. 2. fejez. 93. nifgijed. Rendszerint nyílt í-vel mondja a mai nyelvszokás. A eodex írása azonban (neegyed) a zárt t-s olvasást javallja. 94. negyed esztendre kelvén, am. a negyedik esztendben (mintegy : fölkel- vén a negyedik esztendre). E kifejezésmód általános régi nyelvsajátság: reggelre kehe, holnapra kelvén, nyárra keltén stb. ; söt to- vább tejjedő analógiával azt is mondták, a mi voltaképen már logikátlanság : estvére kelve, éjtszakára kelve. (Vö. XyelvtöH. Szót.) 95. úr pápához. Mai szórenddel : a pápa úrhoz. Az lir szó használata ilyen név mellett mái' szintén elavult. (Vö. szent Péter urot, a HBeszédben, font 69. 1.) 96. 'ístricens awagy Anastasius lethaat. Az els esztergomi érsek Asztrik és Anasztáz nevek alatt szerepel ; ez utóbbi szerzetesi neve volt. (Vö. főntebb Asztrikosnál.) Karácsonyi János történettudós szei-int Asztiik és Ana.sztáz két külön személy lett volna : Ana.^ztáz (eredeti nevén Eadla) esztergomi, Asztrík kalocsai érsek (1. Szá- zadok 1892. évf.). A Lfrfa (I.MávT.esztá ?) nevet ToLDY az -.Inaítasíia « ómagyar foi-má- jának» tartja {A magy. n-rmz. irod. története, 3. kiad. U. 167). 97. pápai áldomást, am. pápai áldást. Ma az áldoméi szót csak a szerencsekivá- natok kifejezésével járó lakoma vagy ivás kifejezésére használjuk. 98. szentegyházakat rakattatott volna, am. templomokat építtetett. 99. szentöltetnék meg. Hibás egyeztetés e b. szentültetnének még. 100. választatiis, am. választá.<;os, választott (de föl nem szentelt, meg nem koronázott). 101. megszerzetté vala, t. i. a pápa, am. megkészíttette, elkészíttette. 102. ki akarná kildeni, am. el akarta kiildeni. Az eredetiben kyldene íráshiba kyl- de7iy .kildeni' helyett. 103. az koronát. Érdekes és egészen az él beszéd közvetlenségét tükröz mondatfűzés, hogy a koronát tárgyhoz tar- tozó állítmány (azoknak a/ljad) csak több mondat beékelése után következik. IOi. jnek Y.jünnek, am. jnek, jönnek. Vö. főntebb jiihelott. 105. kétségnél kii, am. kétség nélkül. A nélkül né\Titó eredetéről 1. font 93. 1. 106. az követségöt megjelentvén, am. eladván, kijelentvén a követség czélját. 107. minden volta képpen, am. rész- letesen, teljesen. 108. nagy érembe lén rajta, am. nagy örömben lön rajta, nagyon örült rajta. 109. angyali koronát, mert az angyal intelmére adta a magyar király követének. 110. annak felette, am. azon fölül (tulajdonkép : a fölött). 111. jóllehet én szent apostol helyött legyek. A hangsúly az alanyon van: jóllehet én vagyok a szent apostol helyett (a szent apostol helyettese). 112. hajtott meg, am. téritett meg, meghódított. (Vö. Nyelvtört. Szót.) 113. kivé. A Id igekötnek, illetve ha - tározósónak eredeti teljesebb alakja, melyet csak az Érdy- és Jordánszky-Codes rzött meg. {Kivé : ki olyan rövidülés mint hele: be.) A kivé e helyen fölösnek látszik, mint- hogy az állítmányban {kijelentí'ti] már megvan. Az egész mondat egyébként romlott szövegi-e vall.